

14 LECTURA DE LA IMATGE A LA CLASSE (EXPERIÈNCIES)

per Joaquim Franch

Em limitaré a donar notícia de realitzacions que he pogut viure, ja sigui com a mestre, ja sigui com a company d'un mestre que ho feia a la classe del costat.

Cada una de les experiències, ja ho veureu, són barates i demanen només una mica d'enginy i d'apassionament. En parlar-ne, citaré les condicions en què va ser duta a terme: tipus de classe, edat dels nens, materials necessaris.

1. Noticiari TV

Una classe de 5è. d'EGB.

A l'escola es feia una recollida setmanal i un comentari de les notícies del diari. En la pràctica, però, no acabava de funcionar per manca d'un mínim d'estructura i d'unes formes de preparació de la discussió.

El mestre va proposar d'estructurar les notícies i donar-los la forma d'un «teletsetmanari» a càrrec, per torn, de grups de nois.

El televisor vàrem fabricar-lo amb una caixa d'embalatge de cartró ondulat la pantalla del qual vam obrir en un dels costats.

Les imatges eren les que ens fornava la premsa diària muntades sobre cartrolines d'una mida estàndard.

Unes guies a banda i banda de la pantalla asseguraven que les imatges eren ben subjectades.

El procés de preparació de cada emissió era el següent:

- Cada noi o noia portava les notícies (sempre imatge i text) que li semblaven adequades per a la nostra emissió.
- Els dijous, el grup responsable de l'emissió havia de:
 - Ordenar les notícies (internacional, nacional, local, esdeveniments i curiositats, esports).
 - Redactar un text de presentació de cada imatge relativa a una notícia.
- Els divendres es llençava l'emissió: mentre un passava les imatges, un al-

tre noi llegia el text de cada una i un tercer tenia a les mans un guió per a coordinar-los.

Ja ho veieu, molt senzill.

Però, a poc a poc, va anar complicant-se.

Un primer problema va ser el de l'elecció de la millor imatge per presentar una notícia. En un primer moment, els nois es pensaven que amb una foto per notícia n'hi havia prou, però després varen adonar-se que n'hi podia haver més: quines?, ¿amb quin ordre?, ¿què té aquesta foto que no tingui aquella?, ¿com és que els diaris retallen les imatges per crear efectes?

D'una forma molt intuïtiva i simple vàrem descobrir el muntatge i, algunes vegades, varen provar de retallar fotos per augmentar-ne l'efectivitat. Va haver-hi un primer treball basat en la comparació i l'esquematzació de les imatges.

Un segon problema va ser el del text. La comparació entre els titulars dels diaris i l'amplada narrativa de la notícia va obrir un camp d'investigació: ¿com cridem l'atenció del que ens escolta?, ¿com li expliquem, ben explicat, allò que volem dir?

Aquest treball va esdevenir més complex a mesura que descobrien les possibilitats de la imatge per expressar unes coses o unes altres: les necessitats d'explicar-se bé varen generar alguns dibuixos i esquemes que s'intercalaven entre les imatges de la premsa.

Un tercer problema, que va aparèixer a finals de curs, va ser el de fer un «tele» que recollís tot allò d'important que s'havia esdevingut durant la setmana. Alguns intents de repartir-se els camps informatius no va tenir gaire èxit.

Tot plegat no fou cap gran cosa, però em sembla que era força a l'abast dels nens i que va acomplir dues funcions importants: d'una banda apropar-los a la premsa i a formes d'expressió amb imatges, i d'altra banda, estructurar aquest treball d'aproximació a l'esdeveniment del dia.

2. Muntatges audiovisuals

Era un taller de participació lliure on es reunien nens de 4t. i de 5è.

Com a taller, i per tant fora del context de la classe, es prestava a ser dirigit de forma més didàctica que l'experiència anterior.

Em sembla que els nens tenien, fonamentalment, la pretensió de passar-s'ho bé, però que també aspiraven a fer alguna cosa ben feta.

El treball va passar per dues fases ben diferenciades: una primera destinada a entendre el que cal per a fer un muntatge i una segona destinada a fer-ne un de debò.

Al llarg de la primera fase, vaig proposar-los successivament tres treballs:

1. Jocs amb còmics (tebeos).

Un joc consistia a donar a cada nen una pàgina de còmic retallada (cada quadret separat dels altres) i demanar-los que refessin l'ordre de la història. Cada nen va fer aquest exercici mitja dotzena de vegades ja que, un cop llest, s'ho canviava amb un company.

Un altre joc consistia a donar a cada nen una pàgina sencera de còmic en la qual s'havien esborrat els mots dits pels personatges de tal forma que haguessin d'inventar-los per aconseguir una història completa i coherent. Aquests jocs, per comparació amb l'activitat següent, eren simples exercicis de familiarització.

2. Anàlisi del complex imatge-paraula-so.

Ara es tractava ja d'un exercici més seriós: calia analitzar una pàgina de còmic tot isolant, per a cada quadret, tres grups d'elements:

- Què s'hi veu (el que ens diu la imatge).
- Què s'hi diu (els mots dels protagonistes).
- Què s'hi sent (bang, sssss, crash, boom, fiiuuuuu, i altres cacofonies).

Per a fer aquest exercici, cada nen havia de preparar-se un full amb tres columnes, una per a cada cosa:

	què s'hi veu	què s'hi diu	què s'hi sent
quadret 1			
quadret 2			
quadret 3			
etc.			

Calia que anés escrivint la seva anàlisi de la pàgina en aquest full.

L'exercici pretén ja formular-se quines són les menes d'elements a utilitzar en un muntatge.

3. Confeccionar, individualment, un muntatge brevíssim.

Es donava a cada nen un grup de poques diapositives (màxim 10) ja preparades i amb una unitat temàtica, per exemple: una excursió de l'escola, un pescador que havíem visitat, uns nens jugant, etc.

Amb aquest material, i utilitzant la pauta de l'exercici anterior (què s'hi veu / què s'hi diu / què s'hi sent), cada nen havia de confeccionar una seqüència breu de muntatge, primer per escrit i després passant les diapositives, dient les paraules i fent els sorolls conuenients.

Aquests mini-muntatges eren discutits per tots els companys i, d'aquesta manera, varen anar naixent unes intuïcions.

La segona fase del treball va consistir en l'elaboració, al llarg de molt temps, d'un muntatge de llarga durada basat en l'argument d'un conte que, setmana rera setmana, el mestre anava explicant.

A la fi de cada explicació, cada nen feia un dibuix del tros del compte explicat aquell dia: aquests dibuixos, posteriorment passats a diapositives, serien la base del muntatge. Però això plantejava moltes qüestions, des de problemes senzills fins a veritables qüestions tècniques. Vegeu-ho:

A. Problemes plantejats pels dibuixos:

- Un bon acabat (pintar-los bé).
- Els vestits dels protagonistes.
- Forma de la casa on vivien...
- Color del cel (el mateix a cada dibuix de cada dia).

Etcètera (ja us podeu imaginar molts detalls).

B. Recollir i ordenar els dibuixos i veure si n'hi havia pocs o molts per a cada detall del conte: problema de fer-ne alguns de complementaris.

C. Decidir el text (narrador / paraules dels protagonistes) i el so (música i sorolls) que havia de acompanyar cada dibuix o grup de dibuixos que desenvolupaven una acció.

D. Fotografiar els dibuixos fent-ne diapositives: això plantejava problemes

d'enquadrament (de tal dibuix, què era millor, fotografiar-ne el conjunt o només una part?, quina part?, ¿com l'enquadrament donava força expressiva?, valia la pena fer més d'una foto d'un mateix dibuix?)

E. Muntar el guió del conjunt del muntatge:

1. Establir quines són les seqüències (els trossos en què és repartit l'argument, els nens en deien «sub-conjunts» del conte).
 2. Establir l'enllaç musical entre les seqüències i cercar les imatges de transició (preferentment paisatges o grans plans).
 3. Estudiar la introducció i el final.
- F. Gravar la cinta magnètica: això sí que és complicat a l'escola, per allò de la insonorització...

De muntatges fets per aquest procediment n'he vist de fets per nens de 2n. Amb això vull dir que no hi ha complicació insuperable: el que hi ha és un grau diferent de direcció per part del mestre.

3. Taller de fotografia

Aquesta experiència l'he viscuda amb nois de 6è., 7è. i 1r. de BUP.

A 6è. i 7è. dins l'horari escolar i com a complement de la investigació a ciències socials. A BUP es tractava d'un taller lliure fora d'horaris.

Explicaré només els passos seguits per aconseguir un coneixement i un domini dels aparells i processos fotogràfics:

1. Coneixement de la càmera:

- 1.1. Recollida de fulletons publicitaris: els nois els demanaven a les botigues de material fotogràfic. Comparant els models dels diferents fulletons hi cercàvem el que és comú en el disseny de tota mena de càmares: objectiu, caixa, transport de pel·lícula, diafragma, registre de temps d'exposició, etc.
- 1.2. Experimentació amb la càmera. Exercicis fets primer amb la càmera del professor i, més tard, amb altres aconseguides pels nois (préstecs).
- 1.3. El temps: realització de fotos d'objectes en moviment utilitzant diferents registres de la càmera

i comprovació, per exemple, que el registre 1/500 fixa més la imatge mòbil que el registre 1/15.

- 1.4. El diafragma: realització de fotos amb el diafragma obert i tancat comparant els resultats quant a nitidesa i profunditat de camp.
- 1.5. Utilització conjunta dels registres de temps d'exposició i d'obertura de diafragma orientada a descobrir la seva complementarietat; comprovació d'enunciacions senzills:
 - a. Més temps d'exposició deixa passar més llum.
 - b. Més obertura del diafragma, idem.
 - c. Conclusió: a més temps d'exposició (donada una certa lluminositat), cal tancar més el diafragma; i viceversa.

Tot això fet a poc a poc, realitzant fotografies, revelant-les amb temps iguals i verificant els resultats.

Cada noi/noia havia de fer tantes fotografies com ho demanés l'experiment i anotar les dades de llum i diafragma de cada una.

2. Coneixement del paper i del revelat:

- 2.1. Posant objectes damunt paper sensible en una cambra fosca i encenent el llum amb el temps controlat (3", 5", 10", etc.), comprovar mitjançant el revelat l'efecte del temps d'illuminació del paper (totes les proves revelades en el mateix temps).
- 2.2. Realització del mateix experiment, però invertint les variables: tots els papers exposats un temps igual a la llum i, en canvi, revelats amb temps diferents.
- 2.3. Tot això porta a descobrir simultàniament el procés de revelat i els diferents tipus de paper (suau, dur, semi).

3. Coneixement de l'ampliadora.

Per mi, en aquest aspecte de l'aprenentatge, és fonamental la il·lusió de comprovar els resultats de les pròpies fotografies i per això sempre he procurat deixar el màxim de llibertat perquè cada noi o noia pugui anar fent proves amb l'única condició que es recordi d'anotar els temps de cada una i el tipus de paper utilitzat. L'experiència em diu que el millor és proposar a un grup de pocs companys

que facin un nombre limitat de proves (a l'entorn de 5) per treure el màxim de partit d'un negatiu.

Cal dir que això és possible perquè el paper és barat i perquè és fàcil d'improvisar un petit laboratori, mal que sigui als lavabos: només cal un endoll i una aixeta.

Un cop s'ha aconseguit que els nois manipulin la càmera i l'ampliadora amb una certa desimboltura, pot començar l'aprenentatge de la composició i de la creació fotogràfica.

Jo crec que, si volem que els nois arribin a crear alguna cosa, cal que els posem en una situació que acompleixi dues condicions:

- A. Que analitzin, en grup i discutint els detalls, fotografies reexides:
 1. Per començar, blanc i negre.
 2. Un dia retrats, un altre dia paisatges, un altre document, etc. (treballar només una cosa).
 3. Que en descobreixin la composició: que imaginin què hi havia més enllà dels contorns de la foto i què expressaria si ens mostrés altres coses o deixés de mostrar alguna de les que hi veiem...

Este año, usted ha vuelto a ganar el Campeonato de España de Rallyes.

Y es que cuando alguien gana un SEAT con un campeonato de rallyes es señal de un buen coche.

Este año, usted gana un SEAT con un campeonato de rallyes. Esto es una señal de un buen coche. Este año, usted gana un SEAT con un campeonato de rallyes. Esto es una señal de un buen coche.

SEAT

gana más experiencia para usted.

- B. Que tinguin una certa llibertat per experimentar, però que l'experiment sigui contrastat amb els criteris que s'hagin anat elaborant mitjançant l'anàlisi de models.

4. Anàlisi de la publicitat

Treball fet amb nois de 1r. de BUP en un taller de participació lliure, fora d'horaris.

Aquesta feina s'inscriu en el context de l'experiència relatada en l'apartat precedent: un taller de fotografia. La finalitat del professor era la de fer descobrir el fet de la intencionalitat de la fotografia en aquell camp on és més palpable: la publicitat.

I, encara, hi havia la pretensió de fer notar que, al darrera de la suposada «creació» artística, hi ha unes actituds personals i uns estereotips culturals molt senyalats.

La feina va començar amb una anàlisi molt aprofundida de tres cartells per fer descobrir que en el cartell hi ha molts elements en joc:

- A. Imatge: objectes o persones representades

Capaz de todo.

Sólo hay un coche como el 600: el 600.

SEAT 600

situació en què són representats
color
composició
esquematzació
etc.

- B. Paraula: eslògan
mots més subratllats que altres
subllenguatges
- C. Complementarietat d'imatge i paraula a un cert nivell.
- D. Que tot l'anterior denota unes coses, però que també en connota unes altres (no explícites) on quasi sempre rau el missatge publicitari.
- E. Que el conjunt és regit per una intencionalitat de persuasió.

La lectura de cada cartell va ser molt lenta (posem-hi més de tres quarts i menys d'una hora) i feta col·lectivament seguint les qüestions que anava plantejant el mestre.

Passada aquesta primera fase de sensibilització i d'establiment d'unes categories d'anàlisi, es va procedir a un treball de comparació de cartells: reunida la propaganda de vuit models diferents d'automòbils, intentar veure quins missatges subterrànics contenia cada un d'ells i com eren expressats en imatges.

El mateix exercici va repetir-se amb cartells de diferents tipus de conyac i de cigarretes.

En aquest punt del treball del grup, el mestre va suggerir de fer publicitat d'un producte i hom va triar els «Ducados». Ell mateix va proposar de fer, en un primer moment, uns cartells semblants als d'alguna altra marca i els nois varen triar «Winston» (en aquell moment hi havia una campanya intitolada «Winston, número 1 als USA», molt senzilla i d'impacte). Es tractaria només de canviar el títol per «Ducados, número 1 a Espanya» i elegir imatges.

Exposo, en resum, les imatges dels cartells originals i els fets pels nois:

«Winston»	«Ducados»
Jugador de base-ball	Futbolistes del Real Madrid
Monument amb la cara de quatre presidents americans en una roca	Valle de los Caidos
Sitting Bull	El Cid Campeador
etcètera	

No cal dir que l'elecció de les imatges va ser motiu de molta gresca, una mica massa i, a criteri del mestre, una mica impertinent pel que tenia de burla dels altres.

Llavors va ser quan va proposar de realitzar uns cartells semblants, seguint la mateixa estructura, però canviant els «Ducados» pels «Celtas». Exposo, comparant-les, les imatges triades:

«Ducados»	«Celtas»
Futbolistes del Real Madrid	Futbolistes del Rayo Vallecano Toreros
Valle de los Caidos	Platja plena de gent <i>Merendero</i>
Cid Campeador	El Tempranillo

Evidentment, en fer aquests cartells varen divertir-se encara més que en els altres i els tòpics varen aflorar amb molta força. En aquest punt va semblar al mestre que era el moment de demanar una reflexió sobre les actituds implícites en l'assignació de significat a les imatges:

- ¿Per què les associacions «Ducados»/R. Madrid i, complementàriament «Celtas»/Rayo Vallecano?
- ¿Per què «Ducados» és al Valle de los Caidos com «Celtas» és a un *merendero*?
- Etcètera.

En un primer moment, la discussió va prosseguir en el to de broma i va ser una mica difícil arribar a fer un esforç d'auto-critica perquè, en el fons, no els mancava del tot la raó quan deien que les associacions triades eren «lògiques».

Però, em sembla que, fins aquell dia, mai no s'havien parat a pensar quina era aquesta lògica.

En això de la lectura de la imatge, com en totes les coses, he tingut mestres, companys i alumnes. Deixeu-me dir que m'han ajudat l'Assumpció Lissón, en Prudenci Comas, l'Antoni Cuadrench, l'Albert Solà, en Lluís Busquets i...

AJUDES TÈCNIQUES PER A L'EDUCACIÓ ...ENCARA UNA UTOPIA

per Antoni Cuadrench

En aquests darrers vint anys s'han anat utilitzant en el camp de l'ensenyament un seguit de mitjans —molts d'ells reproductors d'imatges— que si bé cap d'ells són substitutius de la realitat, ens permeten millorar qualsevol informació i que sens dubte estimulen l'estudi i la investigació en el noi.

Dissortadament, aquests mitjans han arribat a les escoles de qualsevol manera, sense la corresponent didàctica, sense un material de pas concebut perquè servis per a uns programes que ja haguessin previst la utilització pràctica i corrent d'aquests mitjans.

D'altra banda ens hem trobat amb uns mestres poc formats, els quals sentien damunt d'ells la responsabilitat urgent de fer una Escola Nova i salvar els greus problemes plantejats en la llengua.

Si amb això encara no n'hi havia prou, ens trobem alhora amb uns centres escolars vells i mal equipats i amb una inundació d'aparells, sistemes i panacees que encara han desorientat més al mestre.

Davant d'una tal situació es fa difícil —almenys en l'ordre tècnic— d'exposar experiències que es puguin considerar mínimament vàlides i practicables. Per tant, cal reclamar que es porti a terme un estudi de com tots els mitjans audio, audiovisuals, visuals poden servir d'ajut als programes amb el corresponent material de pas i amb una provisió d'aparells finançada amb els fons públics i la corresponent adequació dels centres per tal d'evitar els fracassos i la poca eficàcia que avui aconsegüim.

Això fóra un primer pas, tota la resta —que ho exposo a continuació— són només suggeriments encaminats a posar un xic d'ordre en allò que tenim.

En aquest sentit, el primer que proposaria fóra un inventari dels aparells que hi ha a l'escola i veure el ventall de materials que s'ofereixen a fi de poder triar el que poguem utilitzar a l'escola. Per exem-

ple, una diapositiva de bacteries, si tenim projector; una preparació de bacteries, si hi ha microscopi.

APARELLS

- Lupes, microscopis, prismàtics, telescopi
- Projectors de diapositives de làmines opaques de films 8 super 16 mm. mut/sonor
- Projectors de pel·lícules
- Càmera fotogràfica
- Retrovisor
- Impremta
- Reproductors de sons, cassettes, magnetòfons, tocadiscs
- Televisió receptor; televisor circuit tancat amb càmera
- Ràdio
- Magnetoscopi
- Oscil·loscopi

Lupes

La lupa és un dels instruments més econòmics que tenim per ampliar el detall de qualsevol objecte. És l'eina més senzilla per familiaritzar el nen amb els instruments que amplien la visió i li facilita la utilització posterior del microscopi. Al mercat es troben lupes de fabricació alemanya i de fabricació nacional; fins ara les alemanyes no eren gaire més cares i, en canvi, oferien una qualitat notablement superior a les nacionals.

Microscopis

Com que es tracta d'una eina cara, hom tendeix a proveir-se d'aparells senzills. Refuseu tot microscopi que no sigui fet per un fabricant d'òptica conegut. Els japonesos Admiral i, millor encara Olympus, són els que us poden oferir un material senzill i fiable.